

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

УДК 378.147:811

Бондар Л.В.

ВПЛИВ ФАКТОРІВ СТИЛЬОВОЇ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ВИБІР СТРАТЕГІЙ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНЦІЇ В МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ

У статті розглядаються компоненти стилів навчання студентів технічного профілю та їх вплив на відбір навчальних і комунікативних стратегій під час формування компетенції у французькому професійно орієнтованому монологічному мовленні. Аналізуються індивідуальні особливості студентів, визначення, усвідомлення та розвиток яких сприяють формуванню стратегічної компетенції та оптимізації процесу навчання професійно орієнтованого монологічного мовлення.

Ключові слова: *стиль навчання, когнітивні стилі, навчальні та комунікативні стратегії, професійно орієнтована французька мова, монологічне мовлення.*

В умовах посилення процесів глобалізації та прагнення України інтегруватися до європейського простору спостерігається тенденція до збільшення обсягу та поглиблення міжнародних зв'язків, результатом даного явища є постійне зростання потреби у кваліфікованих фахівцях, які б володіли навичками та вміннями іншомовного професійного спілкування. Існуюче протиріччя між соціальним замовленням суспільства та можливостями сучасної вищої школи ставить питання пошуку шляхів оптимізації процесу навчання професійно спрямованої іноземної мови (ІМ).

Одним із провідних принципів сучасного процесу навчання є гуманізація освіти, націлена на всебічний розвиток особистості студента засобами певного навчального предмету, формування творчої особистості, становленні її індивідуальності.

У процесі навчання іноземної мови та організації навчальної діяльності, яка вимагає проявів активності та самостійності, відбувається не лише формування навичок й розвиток умінь різних видів мовленнєвої діяльності, але й регулювання взаємодії студента з тим, чим він оволодіває. Ефективність процесу навчання профорієнтованої ІМ знаходиться в залежності від реалізації можливостей студента, які виявляються у вигляді способів, прийомів пізнавальної діяльності, його індивідуального стилю пізнання [1]. Отже, оптимізація процесу формування компетенції у профорієнтованій іноземній мові взагалі та, зокрема у французькому монологічному мовленні (ММ) можлива за умови, якщо навчальна діяльність відповідає особливостям саморегуляції та самопізнання, стильовим характеристикам особистості студентів технічного профілю, це викликає необхідність визначити ті стилі та параметри, які можуть впливати на ефективність навчання даного виду мовленнєвої діяльності. Якщо розглядати стильову поведінку як складну структуру, то системно-структурний підхід, як метод наукового пізнання, повинен бути спрямованим на виявлення взаємозв'язків між компонентами, які складають цілісну систему. Вивчення складників, які відносяться до різних рівнів і сторін розвитку особистості, при структурному розгляді цього розвитку обов'язково співвідноситься з дослідженням різних видів взаємозв'язків між самими компонентами.

Встановлення зв'язків між різними сторонами індивідуального стилю студентів необхідне для того, щоб виявити його сталість та мінливість, щоб запобігти такому явищу як «конфлікт стилів»: викладач професійно спрямованої іноземної мови часто, навчаючи студентів технічного профілю, застосовує свій «лінгвістичний» стиль викладання, ігноруючи особливості «технічного» складу інтелекту студентів та їх індивідуальні пізнавальні стилі.

Аналіз наукової літератури свідчить [2; 4; 6; 8; 10; 11], що успішність навчання іноземної мови залежить, перш за все, від певних факторів стильової поведінки, що впливають на вибір навчальних стратегій студентів, які, в свою чергу, є компонентами навчального блоку змісту навчання іноземної мови поряд з комунікативним, лінгвістичним та соціокультурним блоками. Для успішного оволодіння професійно орієнтованим ММ має особливе значення розвиток індивідуального стилю діяльності, що, за даними дослідників, має низький рівень сформованості у студентів не тільки початкового, але й просунутого етапу навчання [7; 8; 11]. Здійснено низку досліджень, присвячених вивченню індивідуального стилю навчання, когнітивних стилів, їх значення у формуванні стратегічної компетенції під час навчання ІМ [2; 4; 8; 10; 11].

Але на сучасному етапі розвитку методики навчання ІМ недостатньо вивчене питання особливостей навчальних стилів студентів технічного профілю, їх компонентів, когнітивних стилів та їх параметрів, визначення та врахування яких є передумовою ефективного навчання професійно орієнтованого монологічного мовлення.

Метою статті є аналіз теоретичних передумов формування індивідуального навчального стилю студентів технічного профілю та визначення його компонентів, загальних тенденцій домінування певних його параметрів, аналіз необхідних стратегій навчання, які сприяли б оптимізації процесу формування компетенції у професійно орієнтованому монологічному мовленні.

Для ефективного навчання французької мови професійного спрямування необхідно розглянути фактори стильової поведінки студентів технічного профілю, які впливають на вибір ними навчальних стратегій й на успішність формування компетенції саме у монологічному мовленні. Аналіз наукової літератури [1; 4; 5; 8; 10; 11] з даного питання дозволив поділити чинники впливу на наступні групи:

1) Когнітивний аспект – особливості, які пов'язані з особистістю студента: сформований стиль навчання студента (стилі кодування, когнітивні стилі та їх параметри, стилі мислення). Стилi кодування інформації – суб'єктивні засоби, за допомогою яких у ментальному досвіді студента відображається оточуючий світ. Виділяють відповідно три основні сфери «сенсорного досвіду»: візуальну, аудіальну та кінестетичну. Таким чином, в залежності від домінування каналу сприйняття матеріалу майбутніх спеціалістів технічного профілю, необхідно варіювати опори під час навчання ММ.

Стилi переробки інформації (когнітивні стилі) є «конструктами» взаємодії когнітивної та особистісної сторін, що забезпечують стійкість у способах і стратегіях пізнання та дії. Поняття «когнітивний стиль» пов'язане з роботами психологів Г. Віткін, Г. Гарднера та багатьох інших зарубіжних та вітчизняних дослідників [4; 5; 8; 9; 12].

На сучасному етапі стильові дослідження поглиблюються та номенклатура когнітивних стилів збільшується за рахунок виділення нових форм стильової поведінки: холістичність/серіалістичність (індивідуальні розбіжності в особливостях навчальної діяльності) – холісти виявляють схильність до перевірки загальної супозиції, одночасно беручи до уваги велику кількість даних, а серіалісти вивчають матеріал «крок за кроком», звертаючи увагу на окремі аспекти завдання; конвергентність/дивергентність; асимілятивний/дослідницький стиль – схильність вирішувати проблеми у межах певних правил, інтерпретуючи нову інформацію в рамках раніше засвоєного досвіду, або орієнтація на пошук нових способів вирішення завдань, базуючись на активному дослідженні проблеми. Асимілятори частіше застосовують когнітивні стратегії під час навчання ІМ, а дослідники мають нижчий рівень знань, але більш високу мотивацію та позитивне ставлення та частіше застосовують соціо-афективні стратегії.

Визначення домінування когнітивних стилів студентів є важливою передумовою оптимізації навчання професійно орієнтованого монологічного мовлення, що дозволяє зрозуміти доміанти переробки інформації та допомогти скорегувати ті особливості за допомогою різних навчальних стратегій, які заважають ефективному навчанню ММ.

Розглянемо когнітивний стиль диференційованість поля з параметрами полезалежність та полenezалежність та тип реагування з параметрами – імпульсивність та рефлексивність. Експерименти Г.Віткіна [12] дозволили йому виявити різне сприйняття щодо фігури та фону. Виявилось, що одним важко виділити домінуючий стимул (фігуру) від того, що знаходиться на периферії поля зору. Вони відрізняються цілісністю сприйняття та називаються полезалежними. Інші – могли швидко вичленити фігуру, ізолювати її від оточуючих стимулів, що складають фон. Їх було названо полenezалежними, їх сприйняття відрізняється аналітичністю та деталізованістю. Було виявлено, що полезалежні більш виявляють інтерес до гуманітарних наук, а полenezалежні – до фізико-математичних. За даними досліджень тип студента відповідно до когнітивного стилю впливає на використання ним стратегій навчання: полезалежні та полenezалежні по когнітивному стилю різним чином оволодівають знаннями та вміннями, що відображається на результатах їх навчальної діяльності. Полenezалежні частіше застосовують когнітивні стратегії під час навчання ММ, залежні від поля, навпаки, мають більш глобальний підхід, бачать світ як одне ціле, що не може піддаватися аналізу, їм важко відділити елемент від його контексту, їм легше відразу зрозуміти головне у проблемі, так як їх бачення світу є більш узагальнюючим. Вони є більш відкритими, гнучкими та більш «компетентними» у міжособових відносинах, тобто вони частіше застосовують соціо-афективні стратегії під час продукування монологічного висловлювання. У полenezалежних студентів швидше проходить процес переносу знань та вмінь в нові умови, їм легше виділити суттєві зв'язки та відношення, вони надіються на себе під час навчання, полезалежні на інших.

Успішність в навчальній діяльності залежить також від типу реагування. Таким типом реагування є когнітивний стиль імпульсивність-рефлексивність.

Рефлексивні більш точно оцінюють стимули в результаті сприйняття, більше витрачають часу на вирішення завдання, використовуючи при цьому різноманітну інформацію, мають багато варіантів вирішення завдань порівняно з імпульсивним типом, але вони є більш невпевненими, боючись зробити помилку, що пояснюється їх прагненням виконувати завдання якісно. Когнітивний стильовий параметр імпульсивний-рефлексивний виявляється як при сприйнятті, так і при продукції.

Під час вирішення складних завдань імпульсивний тип не прогнозує наслідків своїх дій та прийняття рішень. Рекомендується вводити з метою зниження імпульсивності прийоми вербалізації: думати вголос, обґрунтовувати твердження. Такий супровід внутрішніх дій звуковою мовленнєвою артикуляцією під час продукування монологічного висловлювання допомагає зменшити кількість помилок. Під час засвоєння та запам'ятовування інформації вербалізація допомагає імпульсивним, а рефлексивним вона заважає, гальмуючи розумові процеси. Рефлексивні студенти під час виконання вправи з продукування підготовленого монологічного висловлювання витрачають більше часу на підготовчий етап завдання, в той час як імпульсивні минувають фазу планування і безпосередньо починають продукування ММ, застосовуючи паралінгвістичні засоби та соціо-афективні стратегії. Студентам з домінуванням даного типу необхідно застосовувати стратегії, що допоможуть передбачати наслідки, витрачати більше часу на підготовчий етап – планування монологічного висловлювання та посилювати самоконтроль.

Стилі мислення являють собою індивідуально-своєрідні способи виявлення та формулювання проблемної ситуації й пошуку шляхів її вирішення. За змістом мислення поділяється на наочно-образне та вербально-логічне, яке характеризується різними одиницями узагальнення (образ, поняття), спілкування (символ, знак), зв'язок з видами пам'яті (емоційно-образна, вербальна). У Франції набув поширення нейро-педагогічний

підхід, суть якого у поєднанні стратегій навчання, які б активізували роботу як лівої так і правої півкулі мозку [8;11]. У студентів технічного профілю домінує вербально-логічне мислення, у них, як правило, спостерігається домінування лівої півкулі мозку, що впливає певним чином на застосування ними когнітивних стратегій, а використання логіко-синтаксичних та структурно-мовленневих схем сприяє більш ефективному навчанню ММ. Під час навчання ІМ вони акцентують увагу на засвоєння граматики, вдаються до контрастивного аналізу французької та рідної мов для усвідомлення певних явищ ІМ. Їм важко вдається засвоїти просодичні засоби мови, тобто при продукуванні усного висловлювання у них виникають труднощі інтонаційного оформлення та поділу слів на ритмічні групи, що є важливим для французької мови. Отже, необхідно вводити такі мовленнєві завдання, які б сприяли активізації роботи правої півкулі мозку та розвивали наочно-образне мислення студентів технічного профілю.

2) Соціокультурні особливості. Однією з передумов, що впливає на вибір стратегій, є також «біографічний фактор», який містить такі складові як вік, стать, етнічне походження або рідну мову. Особливого значення набуває врахування рідної мови у зв'язку з явищем інтерференції та застосуванням перенесення стратегій з української мови на французьку. Студент для заповнення «лакун» користується компенсаторними стратегіями, як лінгвістичними, так і паралінгвістичними. Перші тісно пов'язані з мовою LS langue source (мова-джерело) та LC langue cible (мова, яка вивчається). Студент, наприклад, може використовувати слова з LS, застосовуючи правила морфології LC, спосіб, що називається (p̃r̃ĩgr̃inisme), також під час створення повідомлення на LC вводити слова з LS (alternance); можливе створення «неологізмів» - використання, наприклад, суфіксів однієї мови для передачі понять іншої (surp̃r̃ĩñralisation) або, не знаючи відповідної лексичної одиниці, вдаватися до опису її іншими словами (p̃r̃ĩphrase).

3) «Ситуаційний фактор» включає рівень компетентності студента – чим більш компетентний студент, тим більш ефективно він застосовує ту чи іншу стратегію. За даними досліджень методистів використання когнітивних стратегій зменшується пропорційно до часу їх використання, а метакогнітивних, в свою чергу, зростає. Використання ж соціо-афективних стратегій залишається протягом усього періоду однаково невеликим. До даного фактору входять також «педагогічні підходи» (тобто варіювання використання стратегій в залежності від стилю викладання: аналітичного чи комунікативного), мова, що вивчається (рівень складності цієї чи іншої іноземної мови впливає на вибір стратегій навчання), «навчальні завдання» (студенти використовують різні стратегії в залежності від формулювання завдання).

4) «Афективний фактор» відображає мотивацію, наприклад, рефлексивні студенти схильні до внутрішньої мотивації, в той час як імпульсивні керуються зовнішньою негативною мотивацією – намагання уникнути покарання, фактор «індивідуального рівня» – професійна орієнтація студента, «рівень метакогнітивної свідомості», «інтелектуальний компонент» (чим ефективніше студент застосовує стратегію, тим повніше він може пояснити її використання).

Отже, індивідуальний стиль навчання формується по мірі освоєння суб'єктом різних видів стильової поведінки, тому його не можна розглядати як характерне для студента одномірне, стійке, домінуюче утворення. Стильовий підхід дає можливість використовувати внутрішню диференціацію, що передбачає врахування індивідуальних пізнавальних можливостей кожного студента у рамках загального для всіх гетерогенного освітнього простору. Формування індивідуального стилю студента, який є передумовою ефективного застосування навчальних стратегій навчання професійно орієнтованого монологічного мовлення, передбачає наступні завдання:

- виявлення стильових переваг студента на певному етапі у процесі навчання ММ, а також усвідомлення домінуючих та недостатньо розвинених компонентів цього типу стильової поведінки, як студентом, так і викладачем;
- створення умов для актуалізації наявних пізнавальних стилів студента на всіх рівнях стильової поведінки;

- розвиток базових механізмів стильової поведінки на кожному рівні: розширення способів поведінки, пов'язаних з освоєнням різних стилів на різних рівнях; створення умов для взаємодії різних пізнавальних стилів під час навчання ММ на конкретному етапі формування компетенції у ММ та під час навчання продукування різних типів монологічних висловлювань.

Когнітивні, афективні та соціокультурні компоненти навчального стилю не завжди можуть бути контрольованими та керованими, впливаючи на вибір навчальних та комунікативних стратегій студентами під час навчання ІМ та монологічного мовлення, зокрема. Використання ж стратегій, у свою чергу, повинно бути усвідомленим, може бути скорегованим, спрямованим на розвиток «слабких сторін» та актуалізацію «сильних сторін» компонентів стильової поведінки студентів технічного профілю, оптимізуючи процес навчання професійно орієнтованої іноземної мови.

Список використаних джерел

1. Архипов В.В. Проявление умственной самостоятельности студентов разного когнитивного стиля: дис...канд. психол. наук: 19.00.07 / Архипов Вадим Валерьевич. - С.-П., 1999. - 157 с.
2. Білоножко Н.Є. Методика формування стратегічної англомовної компетенції старшокласників у процесі засвоєння лексико-граматичного матеріалу: дис...канд.пед.наук: 13.00.02 / Білоножко Наталія Єліковна. - К., 2010. - 263 с.
3. Зимовина О.А. Индивидуализация обучения в вузе с учетом доминирующих когнитивных стилей студентов: дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Зимовина Ольга Алексеевна. - Сочи, 2001. - 280 с.
4. Ким Э.М. Методическая система обучения монологическому высказыванию на темы специальности в группах иностранных студентов медицинского профиля с учетом когнитивных стилей учащихся : автореф. дис. на соискание уч. степени канд... пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания» / Э.М. Ким. - Москва, 2010. - 21 с.
5. Лозовская Л.Б. Методика организации дифференцированного обучения решению физических задач на основе учета когнитивных стилей учащихся: дис... канд. пед. наук : 13.00.02 / Лозовская Людмила Борисовна. - Киров, 2006. - 193 с.
6. Ніколаєва С.Ю. Зміст навчання іноземних мов і культур у середніх навчальних закладах //Іноземні мови. - К.: Ленвіт. - 2010. - №3. - С. 3-10.
7. Холодная М.А. Когнитивные стили. О природе индивидуального ума. - Спб.: Питер, 2004. - 384 с.
8. Cyr P. Les stratégies d'apprentissage / P. Cyr, C. Germain. - Paris: Clï International, 1998. - 183 p.
9. Gardner H. Frames of Mind: The theory of Multiple intelligence H. Gardner. - N.Y. Basic Books, 1993. - 444 p.
10. Oxford. R. Language learning strategies / Rebecca. L. Oxford. - Boston: Heinle and Heinle Publishers, 1990. - 343.
11. Tardif J. Pour un enseignement stratégique. L'apport de la psychologie cognitive / Jacques Tardif . - Montréal, Editions logiques, 1992. - 472 p.
12. Witkin H. A., Moore C A. Field-dependent and field-independent cognitive styles and their educational implications // Review of Educat. Research, 1977. - V. 47. - P. 1-64.

Behavioral styles factors affecting choosing learning strategies by technical departments students in monologic oral competency development.

The present article deals with the behavioral styles components affecting choosing learning and communicative strategies by technical departments students in the French for Specific Purposes monologic oral competency development.

Individual students particularities are analysed, their detection, realization and development can favour strategic and optimize monologic oral production for specific purposes competencies development.

Key words: *learning style, cognitive style, learning and communicative strategies, French for Specific Purposes, monologic oral production.*